

kénytelenek megküzdeni. A szelekció lehetőségét a feldolgozás és az információközvetítés hatékonyabb – számítógépes – megoldásai tették lehetővé. A legnagyobb szakirodalmi adatbázisokat ma már, akárcsak az USA-ban, Európában is néhány tőkeerős információs mamutvállalat tartja a kezében.

Elérkezett az a korszak, amelyben az információ már árunk számít, és gyakorlatilag mindenki számára hozzáférhető, aki meg tudja fizetni. Itt jelentkezik a kelet-közép-európai országok egyik fő problémája, nevezetesen a pénzhiány. Ha nem vagyunk képesek megvásárolni a számunkra szükséges műszaki, gazdasági, vagy akár kulturális információkat, tovább növekszik lemaradásunk a Nyugat mögött.

További visszahúzó tényező a nyelvi probléma. A legnagyobb információs központok, adatbankok anyagai angol nyelvűek. Ez a körülmény fontos kihívást jelent a kis nemzetek, köztük a kelet-közép-európai iskolai nyelvoktatás számára.

- ▶ Egy amerikai előadó, *H. Mowlana* professzor szerint Kelet-Közép-Európa jelenleg a műszaki és társadalmi informátság és információs kultúra tekintetében egy szinten áll a harmadik világ országai-val. Bár előadásának provokatív jellegét maga is hangsúlyozta, mégis a vártnál nagyobb ellenérzést váltott ki, mégpedig nemcsak a kelet-közép-európai, hanem a nyugat-európai hozzászólók körében is. A felszólalók hosszú sora érvekkel bizonyította az összehasonlítás képtelen voltát, mely csupán finánciális oldalról közelíti meg a kérdést, és a relatív gazdasági szegénység alapján határozza meg a téziseit, de nem veszi figyelembe Kelet-Közép-Európa ősi kulturális gyökereit, valamint azt a politikai környezetet, amely a jelenlegi nehéz gazdasági helyzethez vezetett.
- ▶ A továbbiakban felvetődött a tömegkommunikációs médiumok, valamint a könyvkiadók és a könyvtárak szerepe és felelőssége az információterjesztésben. A tv, a rádió, a napi sajtó ontja a

híreket, amelyeket befogadni teljes egészében lehetetlen és felesleges. Lényeges a szelektálás – el kell ui. dönteni, hogy mi a fontosabb, a mennyiség-e, avagy a minőség, a sokféleség-e, avagy a sokszínűség (sokoldalúság).

- ▶ A nagy információbancok és a modern információfeldolgozás mellett azonban – és ebben mindenki egyetértett – nagy szükség van és lesz a jövőben is a könyvtárakra mint az egyetemes kultúra központjaira (CD-ROM-on olvasva Shakespeare sem nyújt igazi élvezetet). Továbbá mindenki egyetértett abban is, hogy a különböző igények kiszolgálására különböző jellegű és szintű könyvtárakra van szükség, mert a mindenki könyvtára valójában nem könyvtára senkinek.
- ▶ A konferencián elhangzottak összegzéseként megállapítást nyert, hogy bár a kelet-közép-európai és a nyugat-európai országok merőben más problémákkal küzdenek, sőt még az egyes nyugat-európai országok információigénye és felhasználása között is hatalmas különbségek vannak, összefogással és szoros együttműködéssel mégis meg tudnak felelni annak az óriási kihívásnak, amit az USA és Japán jelent számukra. Ezért Nyugat-Európának minden segítséget meg kell adnia a kelet-közép-európai országok számára a felzárkózáshoz.
- ▶ Javaslat hangzott el egy olyan könyvtáros folyóirat életre hívására, amelyet a kelet-közép- és a nyugat-európai országok könyvtárosai közösen szerkesztenének és adnának ki, és amely felölelné az egész európai könyvtáros társadalom ügyét.
- ▶ Végül egy további javaslat célszerűnek tartja a könyvtárosok cseréjét a különböző országok könyvtárai között. Ezek a közvetlen kapcsolatok lehetővé tennék egymás munkájának beható megismerését, munkamódszereinek elsajátítását.

Kotterné Galántai Mária

(Ipari és Kereskedelmi Minisztérium
Műszaki Könyvtára)

Ki fizeti a dudást? Alternatívák az információpolitika állami és piaci modelljére

“Aki fizeti a dudást, az rendeli a nótát” – ez az angol közmondás lehet a válasz arra az országos szintű vitára, amely az információs szolgáltatások és termékek ellenőrzéséről és befolyásolásáról kialakult. Nem új dolog, hogy sem a politikai, sem a piaci hatás az információkra nem válik a hozzáférhetőség javára. Hogy most a vita ilyen hirtelen és élesen robbant ki, az részben az információs technika (IT) széles körű elterjedésével magyarázható, részben a modern vállalkozói társadalomnak azokkal a jelenségeivel, amelyeket a magánszektor szerepének változása okozott a nyugati ipari országokban. Az in-

formáció jelentőségének felismerése egyre általánosabb a társadalom egészében, és az “információs társadalom” koncepciójának elfogadása magával hozza annak felismerését, hogy valamilyen országos információpolitikára szükség van [1]: Mint *William Melody* rámutat:

“Az ember elvárja egy információs társadalomban, hogy a lakosság mind szélesebb rétegei legyenek információval jól ellátva, és egyre több lehetőségük legyen a kommunikációra. A trendek azonban azt jelzik, hogy hacsak a közérdek hathatósan bele nem avatkozik, ennek az ellentéte is bekövetkezhet” [2].

David Lyon szintén felhívja a figyelmet: előfordulhat, hogy éppen az IT fejlődése ássa alá a társadalom teljesebb informáltságát [3].

Az egész kérdést nemzetközi környezetben kell szemlélünk, ahol a transznacionális vállalatok jóval nagyobb befolyást gyakorolnak a kormányokra, mint a fogyasztók; ahol jól érzékelhető az összefüggés a fejlődés és a kommunikációs rendszerek között; ahol olyan sok a társadalmi és ideológiai bizonytalanság; ahol az új technika a telekommunikációval együtt jelentős társadalmi-gazdasági felemelkedéshez vezet.

Nem vállalkozhatunk arra, hogy a kérdést ilyen teljes összefüggésében tekintsük át. Nagyjából a piaci modellel foglalkozunk, és az együttműködésen alapuló információpolitika mellett voksolunk, amely a különböző intézmények, szektorok és kultúrák összefogásával az információk szabad áramlását biztosíthatja. Felhívjuk a figyelmet az elektronikus posta fontosságára, különösen a kevésbé fejlett országokban, ahol ez elősegítheti a társadalmi fejlődést.

Az információ mint áru

Az új információs és kommunikációs világről (New World Information and Communication Order = NWICO) folytatott vitában T. S. Kault a következőket mondta:

"A világon sehol, sem keleten, sem nyugaton, sem északon, sem délen nem létezik az információ abszolút szabad áramlása" [4].

Az 1980-as években azonban az USA-ban és az Egyesült Királyságban is a gazdaságpolitika a piaci erőkre alapozott, és aggályok merültek fel az információáramlás szabadságát illetően. Pamela Spence Richards azonban azt állítja:

"A nyugati demokráciák fejlődéstörténetében az eszmék és információk korlátlan kinyilvánítása és cseréje a politikai gondolkodás sarokköve; a szabad piac azonban – amely az információt áruvá alakítja – lehetőséget nyújt az információ tulajdonosainak arra, hogy korlátozzák a hozzátérést" [5].

Valóban, több piacgazdasággal bíró ország támogatja azt az információpolitikát, amely az információt áruként kezeli. A sort Nagy-Britannia kezdte két igen fontos dokumentummal [6], amely a jelenlegi kormány részéről a "Piacépes Információ Kezdeményezése" (Tradeable Information Initiative = TII) közreadásához vezetett; ezt egy hasonló közös piaci kezdeményezés [7] követte. Ez az irányvonal felrajzolta az információpiac kialakításának és védelmének koncepcióját, amely elfogadja, hogy az információt feldolgozók új értéket adnak a központi kormánytól vásárolt puszta adatokhoz.

Ez a megközelítés önmagában nem szabja meg az információpolitikát, bár jelentősen hozzájárul egy olyan kulturális környezet kialakításához, amelyben az információnak ára van. Többben, mint pl. P. Golding, G. Murdock [8], aggodalmuknak adnak hangot az ilyen felfogással szemben. T. Haywood pedig a következőképpen száll vitába:

"Attól, hogy néhány gazdag vállalat meg tudja fizetni a jól feldolgozott információt, és magas szinten képes megoldani információs ellátását, s ezzel tovább növeli vagyonát, még nem kellene minden információt a piaci erőviszonyok által irányított árucikkeknek tekinteni, és nem kellene, hogy káros hatással legyen az összes információ szabad áramlására" [9].

A piaci modell egy olyan társadalommal fenyeget, amelyben egyszerűen csak azt az információt gyűjtik, dolgozzák fel, raktározzák és teszik hozzáférhetővé, amelyre piaci igény mutatkozik. Ez lényegesen különbözik a McBride-bizottság megállapításától, hogy a kommunikáció területén történt döntéseknél szinte mindig felismerhető a kereskedelmi megfontolások [10]. Egy dolog tudomásul venni, hogy pénzbe kerül az információ előállítás, gyűjtése és feldolgozása, és megint más dolog az az elképzelés, hogy az információ éppen olyan árucikk, mint bármi más. Ahogy Paul Sieghart mondja:

"Ha létrehozuk az információ hiányát, akkor úgy fog viselkedni, mint egy árucikk. Az információ csak valamilyen csatornákon keresztül tud áramlani. Ezek mindig végesek – és aki szabályozhatja őket, s ami beléjük kerül, attól mesterséges információhiány keletkezik, és ennek megfelelően befolyásolja az erőegyensúlyt a különböző emberek és érdekeik között" [11].

Ez az irányzat még nem emelkedett hivatalos szintre, de pl. az a nyomás, amely a közművelődési könyvtárakra nehezedik, hogy szolgáltatásukért pénzt kérjenek, már felismerhetően ennek a politikának része [12]. Megszívlelendő a Nagy-Britanniai Információtechnikai Tanácsadó Testület (UK Information Technology Advisory Panel) következő megállapítása:

"Mindenekelőtt az iskoláknak kellene magukévá tenniük azt a koncepciót, hogy az információnak értéke van, és ez olyan érték, ami sok gazdasági tevékenységnek az alapja" [13].

Nem kétséges, hogy az információnak "értéke" van, és az sem, hogy ez lehet gazdasági érték is. Azonban még a nyilvánvaló gazdasági összefüggés esetén is, ahogy James Robertson rámutat:

"Az információ értéke nem önmagában jelenik meg, mint egy fogyasztási cikké: az értéke attól függ, hogy milyen szerepet játszik a kommunikációs folyamatban. Az információ alapvető gazdasági szerepe az embereknek a kommunikációs folyamatokban való részvételével függ össze, s nem egy speciális termék elfogyasztásával" [14].

Nyilvánvaló, ha az emberek közötti kommunikáció értéke nem mérhető is, attól az még érték. Igen veszélyes egy olyan társadalomban, amely már hozzácsokolt az anyagi javak egyenlőtlen birtoklásához, a kultúrát is árucikként kezelni, és létrehozni az egyenlőtlenségeket a hozzáférésben. Óriási különbségek vannak az emberek információhasználatában. A mindennapi információhasználat nagy része esetleges. A piaci modell három dolgot feltételez: a felhasználó tudja, hogy mit akar; az információszolgáltató tudja,

hogy a felhasználó azt akarja, amivel ő rendelkezik; és a felhasználó tudja, mi kapható, s mindezt azelőtt, hogy felmerül egyáltalán a kérdés, megengedheti-e magának, vagy sem.

A "Piacképes Információ Kezdeményezése" azon az elképzelésen alapul, hogy nem a kormányé, hanem a magánszektoré a feladat, hogy értéket adjon hozzá a társadalom költségére összegyűjtött adatokhoz. Ezt elutasította az USA Kongresszusának Technikai Ügyekkel Foglalkozó Hivatala, amely kijelentette:

"A kormány kapott felhatalmazást arra, hogy biztosítsa az értékkel növelt információt. A kormány eme feladatának megnyirbálása jelentősen csökkentené a kormány szerepét, és kikezdené a kormány intézményeinek felkészültségét, hogy ellássák törvényes kötelezettségeiket" [15].

Franciaországban pl. a kormány azzal próbálkozik, hogy bevezesse a társadalmilag hasznos adatok gyűjtését – még ha az nem "gazdaságos" is – mint a statisztikai adatok a lakásügyről vagy az etnikai összetételről [16]. Szükség van a nemzeti információpolitikai modell kialakítására [17], ha továbbra is gyűjteni és hozzáférhetővé akarunk tenni olyan információkat, amelyek kereskedelmi szempontból érdektelenek.

Az állami modell

Részletesebben foglalkoztunk a piaci modellel, mert számos viszonylag új, és bizonytalan hatása van. Az állami modell sokkal ismertebb, és már többször is megvitatták, de nincs okunk kijelenteni, hogy az állami beavatkozás az információáradatba lehetetlen lenne a piacgazdaságban: *J. Shattuck* és *M. M. Spence* közöl részleteket ilyenfajta USA-beli példákából [18].

A piaci modellnek egy fontos sajátossága, hogy nem veszi számba a közvetített információ tartalmát vagy felhasználását. Az állami modell éppen ellenkezőleg: a tartalom és a használat túlzott figyelembevételével vezethet a hozzáférés korlátozásához, illetve közvetlen vagy közvetett cenzurálásához.

Együttműködés és az információellátás vegyes modellje

A gyakorlat azt mutatja, hogy sem a piaci, sem az állami modell tisztán nem marad fenn sokáig. Ahogy az irországi Közgazdasági és Társadalmi Országos Tanács rámutat, az információ "közjó" jellege miatt piaci viszonyok között nem valószínű, hogy a kereslet és a kínálat teljesen megfeleljen egymásnak [19]. A megoldás az állami és az árucikk modell kombinációjából adódik.

A 90-es években mind az állami, mind a piaci modell kezdett nagyon elavulttá válni. Az Egyesült Királyság konfrontációs politikai gyakorlata élesen elütött az Európai Közösség országainak együttműködésén alapuló politikájától. Az állami ellenőrzésen alapuló kelet-európai szocialista modelleket alapjaik-

ban felülvizsgálták. Egy 1985-ben megjelent cikkében *William Halal* (talán túlságosan leegyszerűsítve és túl optimistán) megjósolja az "új kapitalizmus" kialakulását, ahol a verseny és az együttműködés kombinációja valósul meg [20]. A tudáson alapuló társadalomról a következőket írja:

"A létrejövő világgazdasági rendszer középpontjában a Demokratikus Szabad Vállalkozás modellje látszik elhelyezkedni egyszerűen azért, mert ez tűnik a leghatékonyabbnak az Információ Kora gazdasági politikai problémáinak megoldására" [21].

Halal megjósolta a változást a vállalatok és a politikuskok viszonyában, és bízott a különböző szektorok közötti sorompók leomlásában, ami nagy hatással lesz a szociális, gazdasági és kulturális területekre. Válaszként utalok a kiterjedt együttműködésre a különböző szervezetek között a magán-, az intézményes, a felsőoktatási és az önkéntes munkán alapuló szektorban [22]. Álljon itt erre példaként egy online információszolgáltatás, a Volnet UK az Egyesült Királyságból.

Volnet UK

A Volnet UK egy közös kezdeményezés eredménye, amelyet a Közösségi Fejlesztési Alap és az UK Önkéntes Központ hozott létre. Úgy indult, hogy a két intézmény belső adatbázisát olvasztották össze a vonatkozó szakirodalom egyetlen bibliográfiai fájljába, majd több információszolgáltató anyagát is hozzáillesztették. Így a helyhatósági irodák és az önkéntes társadalmi szervezetek anyaga együtt jelenik meg. További haszna, hogy bevitte az információtechnikát a helyi szervezetekbe. Külön szoftvert fejlesztettek ki hozzá, az Észak-Londoni Politechnikum számítógépet bocsátott a szolgáltatás rendelkezésére. Részt vállalt a kezdeményezésben a Belügyminisztérium, két magánvállalat, az IBM UK és a Távírási Hivatal, telekommunikációs segítséget nyújt a Mercury Communications stb. Mindezek az együttműködők folyamatosan nyomon követik a Volnet UK-t, és javítják a minőségét. A partnerek más-más okból kapcsolódtak be az együttműködésbe, de rugalmas elkötelezettségük nélkül az adatbázis sikere elképzelhetetlen lett volna.

Mindez azt mutatja, hogy a kooperációval olyan adatokat biztosított, amelyek különben nem lettek volna gyűjthetők és hozzáférhetőek. *Graham Murdock* az információellátásban éppen a sokféleség és a hozzáférhetőség fontosságát hangsúlyozza:

"Mivel a megfelelő információk az igazi választás és a hatékony politikai részvétel előfeltételei, a társadalmi és kulturális politika kötelessége ezeket biztosítani a társadalom minden csoportja számára" [23].

Információs technika és fejlődés

Az információs technika (IT) minden nemzeti információpolitika része. Gondoljunk itt többek között például az elektronikus levelezés (e-mail) lehetőségeire. Ahogy *John Gray* mondja:

"Az információs technika politikája olyan témákat foglal magában, amelyek túl nagyok és túl szélesek ahhoz, hogy az információs politikába tartozzanak, de segíthetik az információs szolgáltatások kialakítását és használatát" [24].

Jan Servaes szerint az új kommunikációs modell az IT fejlődése eredményeként a régi hierarchikussal szemben sokkal horizontálisabb, részvételen alapuló és vevőorientáltabb lett [25].

Az e-mail és a telematika a tömegtájékoztatás számára is interaktív kapcsolatot tesz lehetővé, helyi szinten megteremt a horizontális kommunikációt, és hozzáférést nyújt a centralizált adatbázisokhoz [26]. P. Waterman és M. Goldharber egy dolgozatában az információtranszfer e területének nemzetközi elméleti alapját dolgozta ki az IT-re alapozva.

A politikának azonban elő kell segítenie az e-mail használatát. Ilyen szempontból nem sokat segít K. F. Matta és N. E. Boutros nyilatkozata, hogy az e-mail használata az iparilag fejletlen országokban a gyakorlatban nem működik [28], holott az utolsó évtizedben ezen a téren már komoly fejlődés történt [29].

Azt nem lehet elvárni, hogy pl. egy kenyai felhasználó drága modemet vásároljon, de éppen ezért van szükség állami közbelépésre, és hostszolgáltatással kell biztosítani a kommunikációt [30]. A kormányok felelőssége, hogy az információhoz való hozzáférést biztosítsák a lakosságnak. A FID-nek is jelentős szerepet kellene vállalnia abban, hogy a telematika használatát elterjessze, különösen a nem kormányzintű szervezetek között.

Pekka Tarjanne, a Nemzetközi Telekommunikációs Szövetség főtitkára arról tudósít, hogy az egységes telekommunikációs-információs szabványok elkészítése bonyolult és kritikus stádiumba érkezett [31]. Jill Hill azonban felhívja a figyelmet arra, hogy egyesek szerint a harmadik világ problémáira a liberalizáció lenne a válasz; az európai és amerikai tapasztalatok nem különösen biztatóak ezen a téren [32]. A szegényebb területek rosszabb ellátását jóslja, amiből az következik, hogy még nagyobb a kormányok felelőssége a telematika fejlesztésében. A partnerség és az együttműködés elengedhetetlen, ha az információpolitika több akar lenni, mint a kormányok és az üzleti világ közötti összefonódás egyik megjelenési formája. Mint Brian Muphy 1983-ban megjegyezte:

"Mind a »privatizációs«, mind az »állami« ipari modell veszélye, ahogyan most Nagy-Britanniában megjelenik az, hogy egyik sem élvezi a lakosság támogatását. Az ugyanis szembenáll mindazzal, ami »ipari« és »miniszteriális«, mert nem bízik bennük" [33].

Oscar Wilde szerint a cinikus ember ismeri mindennek az árát, de nem ismeri semminek az értékét. Minden információpolitikának abból kellene kiindulnia, hogy az információnak mint potenciális tudásnak

társadalmi értéke van. Amit a piaci modellben feldolgoznak, az nem információ, hanem adat. Ha elismerjük, hogy az adatnak potenciálisan jelentése van, akkor válik csak információvá és a fejlődés forrásává. Ha az emberek hozzá tudnak férni az információkhoz, tudásra konvertálhatják, ami hatékony eszköz az egyéni életvitelükhöz, a gazdasági és társadalmi fejlődéshez.

Irodalom

- [1] WOOD, F. B.: Technology and public information. = Forum for Applied Research and Public Policy, 4. köt. 3. sz. 1989. p. 79–82.
- [2] MELODY, W. H.: Communication policy in the global information economy: Whither the public interest? = Ferguson, M. (ed.): Public communication: the new imperatives. London, Sage, 1990. p. 29.
- [3] LYON, D.: The information society: issues and illusions. Cambridge, Policy Press, 1988.
- [4] Id.: McPHAIL, T. L.: Electronic colonialism: the future of international broadcasting and communication. London, Sage, 1987. p. 238.
- [5] RICHARDS, P. S.: The government role in American scientific and technical information: a model of reluctant support. = First East-West Online Information Meeting, Moscow 1989. Proceedings. Oxford, Learned Information.
- [6] Making a business of information: a survey of new opportunities: a report by the Information Technology Advisory Panel. London, HMSO, 1983. Government-held tradeable information: guidelines for government departments in dealing with the private sector. London, Department of Trade and Industry, 1990.
- [7] Commission of the European Communities, Guidelines for improving the synergy between the public and private sectors in the information market. Luxemburg, Office for Official Publications of the European Communities, 1989.
- [8] GOLDING, P.–MURDOCK, G.: Unequal information: access and exclusion in the new communications market place. = New communications technologies and the public interest. London, Sage, 1986. MURDOCK, G.: Poor connections: income inequality and the information society. = Excluding the poor. London, Child Poverty Action Group, 1986. GOLDING, P.: Political communication and citizenship: the media and democracy in an egalitarian social order. = Ferguson (ed.): Public communication (Id. mű.)
- [9] HAYWOOD, T.: The withering of public access. London, Library Association, 1989. p. 19.
- [10] Many voices, one world (McBride Commission report). London, Kogan Page, 1980. p. 152.
- [11] SIEGHART, P.: IT in our times: or down among the baboons. = Microchips with everything: the consequences of information technology. London, Comedia, 1982. p. 14.
- [12] SAVOLAINEN, R.: Fee or free? The socio-economic dimensions of the charging dilemma. = Journal of Information Science, 16. köt. 1990. p. 143–153.
- [13] L.: Irod. 6. tétel, p. 45.

- [14] ROBERTSON, J.: The challenge for new economics. = The new economics of information. London, New Economics Foundation, 1989. p. 52.
- [15] WOOD, F.: Id. mű. p. 81.
- [16] WIGGANS, R.: European expert meeting on welfare state developments and the new technologies. Bécs, European Centre, 1985. p. 24.
- [17] L.: WOOD, F.: Id. mű., ALLEN, K. B.: A national strategy for the information age. = Information Management Review, 4. köt. 4. sz. 1989. p. 17–27.
- GRAY, J.: National information policies: problems progress. London, Mansell, 1988.
- [18] SHATTUCK, J.– SPENCE, M. M.: The dangers of information control. = Forester, T. (ed.): Computers in the human context. Oxford, Blackwell, 1989. p. 451–461.
- [19] National Economic and Social Council. Information for policy. Dublin, NES, 1985. p. 4.
- [20] HALAL, W. E.: The new capitalism. = Computers in the human context. Id. mű. p. 427–437.
- [21] Ugyanott, p. 435.
- [22] HARRIS, K.: Online and social development: the importance of co-operation among agencies, sectors and cultures. = First East-West Online Information Meeting. (Id. mű.)
- [23] MURDOCK, G.: Id. mű. 1986. p. 83.
- [24] GRAY, J.: Id. mű. 1988. p. 52.
- [25] SERVAES, J.: Development theory and communication policy: power to the people! = European Journal of Communication, 1986. 1. sz. p. 215.
- [26] HARRIS, K.: Information technology in the UK community and voluntary sector: a review and outlook. = Towards the 21st century: challenges for the voluntary sector. Proceedings of the 1990 Conference of the Association of Voluntary Action Scholars. London, AVAS, 1990.
- [27] WATERMAN, P.: Reconceptualizing the democratization of international communication. = International Social Science Journal, 1990. p. 77–91.
- GOLDHARBER, M.: Creating a worker's culture in the third world. = Media Development, 34. köt. 4. sz. 1987. p. 9–11.
- [28] MATTA, K. F.– BOUTROS, N. E.: Barriers to electronic mail systems in developing countries. = The Information Society, 1989. 6. sz. p. 59–68.
- [29] LANE, G.: Communications for progress: a guide to international email. London, CIIR, 1990.
- [30] MAHON, B.: A two speed Europe? = Information World Review, 1990. 49. sz. p. 26.
- [31] TARJANNE, P.: Open frameworks for telecommunications in the 90s: access to networks and markets. Genf, International Telecommunication Union, 1990. p. 3.
- [32] HILLS, J.: Issues in telecommunications policy: a review. = Oxford Surveys in Information Technology, 1987. 4. sz. p. 94.
- [33] MURPHY, B.: The world wired up: unscrambling the new communications puzzle. London, Comedia, 1983. p. 145.
- /HARRIS, K.: Who pays the piper? Alternatives to the state and commodity models of information policy. = International Forum on Information and Documentation, 17. köt. 1. sz. 1992. p. 3–7./

(Trébits Gyuláné)

ALEPH – izraeli tudományos könyvtári hálózat: a hálózatépítés előzményei, fejlődése és jelentősége egy kis országban

TÖRTÉNET, FELÉPÍTÉS, KIALAKULÁS

Az izraeli hálózatépítés kezdetei és fejlődése

Izraelben a jeruzsálemi Héber Egyetem központi könyvtára (Jewish National and University Library = JNUL) látja el hagyományosan a nemzeti könyvtár szerepét. Így van ez azóta is, hogy a könyvtár társadalom- és természettudományi gyűjteménye külön könyvtárpépületbe költözött. Annak ellenére, hogy az egyetemi könyvtár a nemzeti könyvtár feladatait (kötelesepéldány-gyűjtés, hebraikák és judaikák gyűjtése stb.) is ellátja, működtetéséről egyedül a Héber Egyetem gondoskodik.

1968 óta az összes izraeli egyetemi könyvtár beszerzési költségkerete együttesen megegyezik egy nagyobb amerikai egyetemi könyvtár pénzügyi keretével. Másik izraeli sajátosság, hogy az egyetemi könyvtárak egyúttal a közművelődési könyvtárak szerepét is betöltik, és ezáltal az ország legnagyobb információs bázisát is képezik. Ennek ellenére a könyvtárak közötti együttműködés ötlete a könyvtárak

közösségén kívülről származik. PI. a folyóiratok országos katalógusának elkészítését az UNESCO kezdeményezte, a könyvtárközi kölcsönzés megindulása és viszonylag aktív működése pedig a Pénzügyminisztérium közbelépésének eredménye.

Az izraeli könyvtárak együttműködésére irányuló első komolyabb kísérlet a 70-es évek elején volt, amikor a JNUL pénztámogatást kapott az államtól számítógépes katalógus létrehozására. Félmillió dollárnyi befektetés után a projektet életképtelennek nyilvánították, és abbahagyták. Az első valóban sikeres kísérletet ismét a könyvtárakon kívülről kezdeményezték. Az országos katalógizálási központ létrehozta a MARCIS-t, a MARC izraeli változatát. A fejlesztés kutatási fázisának pénzfedezetét részben az ország egyetemei biztosították.

Az abban az időben Izraelben uralkodó kommunikációs problémák miatt a MARCIS köteget üzemeltető rendszer volt. Ezzel a Haifai Egyetem könyvtárának új, angol nyelvű beszerzéseit kb. 75%-ban géppel dolgozták fel. A MARCIS rendelkezett a különböző könyvtárak igényeinek kielégítésé-